

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / В. Б. Великорода. – Львів, 2008. – 19 с.
2. Ковалёва Т. А. Фразеологические эвфемизмы в современном английском языке : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Т. А. Ковалёва. – Москва, 2008. – 22 с.
3. Крысин Л. П. Эвфемизмы в современной русской речи / Л. П. Крысин. // Русистика. – 1994. – № 1-2. – С. 28–49.
4. Прудывус А. Н. Эвфемизмы в современном немецком языке : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / А. Н. Прудывус. – Санкт-Петербург, 2006. – 17 с.
5. BNC: The British National Corpus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://corpus.byu.edu/bnc/>
6. Brewer's: Brewer's Dictionary of Phrase and Fable [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bartleby.com/81/>.
7. DE: A Dictionary of Euphemisms : How Not To Say What You Mean [compiled by R. W. Holder]. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 501 p.
8. MOPS: Meanings and Origins of Phrases, Sayings and Idioms [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.phrases.org.uk/meanings/index.html>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Нагорна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовознавства Хмельницького університету управління та права.

Наукові інтереси: фразеологія англійської мови.

УНІВЕРСАЛЬНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНО СПЕЦИФІЧНЕ В ТЕКСТАХ ГУМОРИСТИЧНИХ СИТКОМІВ

Катерина БОНДАРЕНКО (Кіровоград, Україна)

У статті визначено спільне та відмінне в моделюванні фабули ситкомів "Little Britain", "Файна Юкрайна" та "Наша Раша"; з'ясовано специфіку вживання субстандартної лексики, виявлено універсальні та національнозумовлені об'єкти комічного.

The paper identifies sitcoms' plot designing common and divergent features on basis of "Little Britain", "Fayna Yukrayna" and "Nasha Rasha". It finds out substandard lexicon usage peculiarities, specifies universal and nationally determined comic objects.

Ситком (комедія *ситуацій*, від англ. *sitcom* – *situation comedy*) – це комедійний телевізійний серіал з постійними основними персонажами, які пов'язані спільною історією, місцем дії і, як правило, сюжетом, що має логічну розв'язку кожної серії (епізоду). У ситкомі наголошується на комічній стороні повсякденного життя, побутових проблемах та родинних справах [6]. **Об'єктом** нашого дослідження є типологічні засади та лінгвокультурні особливості дискурсу гумористичного ситкому як тексту, зосередженого на певних концептах, релевантних сміховій культурі. **Предмет** – екстралінгвальні та мовні засоби створення комічного в текстах ситкомів "Little Britain", "Файна Юкрайна" та "Наша Раша". **Матеріалом** дослідження є тексти культової комедії ситуацій "Little Britain" та її версій, адаптованих для Росії та України. Зважаючи на відсутність ґрунтовних теоретичних розвідок з проблеми перекладацької адаптації, вважаємо зазначені проблеми **актуальними**, а аналізовані тексти – релевантними. Попри невисоку художню цінність як вихідного, так і адаптованих текстів, сама якість адаптації не піддається сумніву, про що свідчать схвальні відгуки глядачів, переходу реплік персонажів до загального сленгу, як-от: *насяльника*, *секас* ("Наша Раша"), *багіня* ("Файна Юкрайна") тощо.

Згідно з лінгвокогнітивними теоріями В. Раскіна та С. Аттардо, комічне виникає внаслідок суміщення двох модусів – реального та нереального, двох асоціативних контекстів під час сприйняття комічних текстів, що виключають один одного, тобто у фреймових трансформаціях. За когнітивною теорією, комічне – властивість мовленнєвої поведінки людини, що відбиває специфіку його пізнання навколишнього світу. Вихідною точкою в цьому випадку є особливості відбиття людиною дійсності, її обробку та зберігання інформації, яка накопичується у свідомості як екзистенційний досвід. Універсальність когнітивних процесів зумовлює тотожність стратегій і тактик гумористичного дискурсу, а в проекції на матеріал дослідження – моделі епізодів гумористичних ситкомів, створених з урахуванням зазначених тактик [5; 7].

Перекладацька адаптація – "спосіб для створення відповідностей шляхом зміни ситуації, що описується з метою створення однакового впливу на рецептора (іншомовний отримувач тексту, перекладу)" [3: 12–13], отже, зважаючи на відмінність екзистенційного досвіду

представників різних лінгвокультур, фабули епізодів різнитимуться, відбиваючи власне національний колорит тієї чи іншої лінгвоспільноти, адже при зіткненні культур уявлення про смішне однієї нації “конфліктує” зі специфічними особливостями гумору іншої, які не є характерними для її колективної мовної свідомості [2: 16]. Ще одним аспектом, що безумовно має братися до уваги під час адаптації гумористичних ситкомів, є це власне мовні засоби, які залучаються задля створення комічного ефекту [8: 29]. Тут слід відзначити, що автори гумористичних телевізійних серіалів діють за законами риторики, згідно яким зі збільшенням аудиторії спрощується мова. Багатомільйонні аудиторії передбачають граничне спрощення, що межує з повною відсутністю думки [1: 11–12], тому й засоби створення комічного – це не витончені метафори, а набір найпримітивніших фонетичних або синтаксичних прийомів на кшталт копіювання акценту національних меншин (таджиків у ситкомі “Наша Раша”). На лексичному рівні найпоширенішим засобом створення комічного виступає лексичний субстандарт у всьому різноманітті: від езотеричного аргю Діда Відуна та професійного жаргону працівників ДАІ у “Файна Юкрайна” або субмови представників нетрадиційної сексуальної орієнтації (Деффіда Томаса в “Little Britain”) до табуованої лексики на позначення частин людського тіла в “Little Britain” чи лайки, що вживається як вставні слова у комедії “Наша Раша”.

Отже, завданнями нашого дослідження є: аналіз моделей комедійних ситуацій у вихідному й адаптованих текстах, визначення спільного та відмінного в моделюванні фабули ситкомів; з’ясування специфіки вживання субстандартної лексики в текстах ситкомів “Little Britain”, “Файна Юкрайна” та “Наша Раша”; виявлення універсальних і національно-зумовлених об’єктів комічного – концептів гумористичного дискурсу.

Сучасний масовий сміх – це передусім відмова від культу розуму. Відмовляючись від інтелектуального, масова культура звертається переважно до матеріального. Ця “тілесність” культури пов’язана насамперед зі зміною аксіологічних акцентів суспільства, коли духовне поступається місцем матеріальному. Вихідне джерело комічного в мас-медіа – це тіло. Якщо в прадавній сміховій культурі фалічні та сексуальні образи несли певне сакральне навантаження, символізуючи плодючість, відродження, у сучасній культурі жодних додаткових змістів вони не містять. Це – не символи, їхня функція – безпосередній вплив на відповідні почуття. Більше того, саме тіло у світі мас-медіа – лише річ серед речей, яку можна вигідно продати (бодібілдинг, конкурси краси, еротика, карлики-потвори в гумористичних шоу). Матеріалізм масовості, по суті, дорівнює фетишизму – гумор у рекламі та фільмах сповідує ідеал користувача як об’єкта серед речей, уніфікованого “юзера”, створеного для задоволення інтересів бізнесу [4]. Значна кількість сюжетів проаналізованих ситкомів концентрується саме на фізичних характеристиках людини: специфіці підліткового віку та пов’язаних із цим комплексів на кшталт гіперсексуальності (епізоди зі Славіком і Дімоном у “Наша Раша”) або емоційної нестабільності (Вікі Поллард у “Little Britain”), нетрадиційній сексуальній орієнтації (стосунки Себастіана Лава та прем’єр-міністра, життя “єдиного гея в містечку” Деффіда Томаса в “Little Britain”, Івана Дуліна та Міхаліча в “Наша Раша”, геїв-націоналістів Остапа й Олекси у “Файна Юкрайна”), фізичних вадах людини (епізоди з Луїсом Тоддом та Ендрю Піпкін, представниками спілки “Fat Fighters” та її керівником Марджорі Доуес, жінкою бальзаківського віку Лариси та інструктором із фітнесу Дениса у “Файна Юкрайна”). Підтвердженням значущості фізичних характеристик для гумористичного дискурсу є надлишкова вербалізація зазначеного фрагмента дійсності лексичними одиницями субстандарту. Так, у межах лексико-семантичної групи (ЛСГ) “**Назви тіла, організму, їх частин, продуктів життєдіяльності**” було зафіксовано наступні лексеми субстандарту: “*I was quite surprised, actually, because I had absolutely no idea he liked cock*”; “*Molly came in, she shook her broolly and said her pussy had got all wet in the rain*”, “*Короче, там один фраер – зелений, здоровий, вот с такими банками как засандалил одному. Клянусь, тот 65 оборотов сделал*”; “*Неси машинку, зараз я твої патли збрию*”. Надзвичайно розвинутим є ЛСГ “**Назви особи за статтю, а також за статтю і за віком**”: “*This is the home of schoolteacher Edward Grant who recently caused a stir by marrying one of his former pupils. Lucky bugger*”, ...Он настолько профессионален, что может одновременно обсуждать политику двойных стандартов и писать **тёлкам**

есемески”, “Мене сам Щербицький козою називав ...”. Корелює з вищезазначеним і аспект сексуальних стосунків осіб, який актуалізовано в лексико-семантичних угрупованнях **“Назви особи за наявністю в характері розпусності, джигунства, марнотратства, безпутства, пияцтва”**: “Go over and talk to them. No, I couldn't possibly walk over there. These **hot pants** give me terrible chafing”, **“Назви особи за станом здоров'я, захворюваннями, відхиленнями”**: “Синку, ти щось чув про педиків? Педиків? Кажуть, що вони є тільки у великих містах і то небагато”; “No, you are not a gay. I am the gay. You're just a bit **poofy**”; “- We've got a gay. We don't need another one.- Well, goodbye, then. Provincial **queens!**”; “It's late three and woolly **woofter** Daffyd Thomas is popping into his local newsagents”; “A scene, dear. A gay scene. **Cocks and frocks.**”, **“Назви процесів функціонування репродуктивної системи”**: “Think of all the **cock and bum fun** you could have had!”; **“Назви дій, що забезпечують репродукцію”**: “слышь, чувуха, как насчет **оттопыриться** у меня в номере?”; “та він же **порепав** всіх дівок в окрузі, а ти для нього так – для забави”; “у мене на цій фірмі є бонус – я **дрюкаю** секретарку шефа”.

Поширеним об'єктом висміювання в ситкоммах є інтелектуальні й інтелектуально-емоційні характеристики людини: (епізоди з недосвідченим Керолом Біром, дивакуватим Містером Менном у “Little Britain”, обмеженість, примітивним, але водночас агресивним Сергеем Юр'євичем Беляковим, хитрою, підступною та зажерливою Сніжаною Денісовною в “Наша Раша”, дивакуватими космонавтами Льюнею й Олесиком у “Файна Юкрайна”). Зазначені вади відбито і в субстандартних лексемах із відповідним значенням, як-от **“Назви особи за природженою чи набутою інтелектуальною або інтелектуально-емоційно-фізичною властивістю, якістю та їх виявом”**: “Mmm. This Chinese food is delicious. I look a **pillock**”; “Три **дебилонда** приехали на лохотроннице”; “Заходиш під любим паролем і підставляєш якогось **лоха** з відділу збуту”. Обмеженість, підступність, зажерливість або агресивність відбито переважно в дієсловах на позначення вказаних дій: “Слухай, мала, що ти мене **париш**? Чого ти вилупилась? Я тут як пінгвін б'юся”; “Там якісь гопники **додовбались**, то ми трохи помахались з ними” (**“Назви дій, спрямованих на виклик антипатії, зневаги”**), “Ой, чого-то я **очкую**. По-моему так не жалко”; “Хватит **кипешевать** здесь” (**“Назви дій, спричинених емоційним станом”**). Іронічне ж ставлення до людини взагалі, акцентуація її вад і слабких місць є традиційною для сміхової культури, що підтверджує значна кількість номінацій ЛСГ **“Оцінні назви особи”**: “No but, yeah but, no, because of this whole other thing that Meredith says weren't a thing, so don't listen to her 'cause she's a **slag**”, “Julie wrote this thing on the wall about Lorraine being 100% **minger**”; “Ты к этой тёлке **подваливаешь**, начинаешь **грубить**, типа: “ты, **шмара**...”; **Лейтенант**, що ти робиш, ти що вообще уже **охрінів, барига**? Ти на номера подивися, **конь ти педальний**”, “Шуруй у футбол, **дебіл, чмо, упир**, неудачник”.

Звичайно, субстандартні одиниці традиційно використовуються й як засіб характеристики персонажів, як-от молодіжний-жаргон дівчини-підлітка Вікі Полард: “Don't listen to her! She's gone all **lezzie!**”; “No but, yeah but, no, because of this whole other thing that Meredith says weren't a thing, so don't listen to her 'cause she's a **slag**”; “Julie wrote this thing on the wall about Lorraine being 100% **minger**”; “Don't listen to Sheryl! She's a **scab!**” або кримінальні арготизми Жоріка Вартанова й оператора Рудіка: “... и тут такая ситуация нестандартная: волчара из леса – нааааа! Она ничего не думала, она **по-любому** была согласна на всё... И в один день **матушка** ей говорит: “**Короче**: я испекла пирожки, отнеси, **по ходу**, бабушке”. Втім переважна кількість субстандартних лексем проаналізованих ситкомів належать до загального сленгу і не вказують безпосередньо на соціальний статус персонажів.

Незважаючи на універсальність когнітивних механізмів комічного оригінальна версія позначена й національним колоритом, про що свідчить як назва стрічки, у якій іронічно обігрується назва країни, так і власне зачин: “Вони їдять на сніданок **вівсянку**, носять **шкарпетки різної довжини**, не полишають дому без **парасольки** і **вважають кішку власним винаходом**” (порівняймо з українським: “Є у світі країна, з якою не зрівняється жодна у світі. У нас хоч урожаї найменші, зате чорноземи найкращі; у нас люди хоч і за кордоном, але працювати; у нас курс гривні хоч і падає, зате стабільно у нас влада нічого не робить,

зате як гарно обіцяє; у нас бувають негаразди, але, як не крути, ми – Файна Юкрайна і хай йому грець!” або російським: “Мы живем в самой прекрасной стране на свете, и все остальные страны нам завидуют ... Это мы придумали не клеить обои за шкафом. Это мы строим города вокруг памятника Ленину. Это у нас на животе вместо кубиков – шарик. Это наши школьники наизусть знают песню “Владимирский централ”. Это наши проститутки занимаются сексом по любви, потому что пятьсот рублей – не деньги. Мы гордо называем свою страну Россия, а иностранцы завистливо говорят: “Russia!” Но все-таки она наша. Наша Russia!”). Як російська, так і українська версії мають відчутний національно-культурний характер, що зумовлює відмову від сюжетів, незрозумілих російському чи українському реципієнтам (типу епізодів з Едді Говардом, трансвеститом, який заперечує, що є чоловіком і вдягається в сукні вікторіанської епохи), і передбачає введення нових ситуацій, релевантних відповідній лінгвокультурі. Так, російська версія характеризується підвищеною увагою до національної теми (скетчі, присвячені гастарбайтерам Равшану та Джумшуду, епізоди “СевКав ТВ” з головними героями Жориком Вартановим та оператором Рудіком), яка є релевантною сміховій культурі взагалі, але зовсім не реалізується в оригінальній версії. Як українська, так і російська версія містять епізоди, об’єктом висміювання яких стають герої певного соціального статусу (у ситкомі “Наша Раша” це – мешканці елітного району Москви Рубльовка жебраки Сіфон і Борода, у комедії “Файна Юкрайна” – прибиральниці у Верховній Раді Анжела Петрівна й Ілона Давидівна). Дзеркалом політичного життя Росії й України є епізоди з російськими депутатами Юрієм Венедіктовічем Проніним і Віктором Харітоновичем Мамоновим та олігархом Борисом Ігнатійовичем і народним депутатом Альошею відповідно.

Що стосується власне лексичних засобів створення комічного, то, як свідчить проведене нами дослідження, фрагментами дійсності, найбільш лексикалізованими, а відтак концептуальними для дискурсу гумористичних ситкомів в усіх досліджуваних лінгвокультурах, є тіло й фізіологія людини, її інтелектуально-емоційна недосконалість, соціальна неадаптованість тощо. Відповідні лексико-семантичні угруповання є досить репрезентативними в текстах усіх проаналізованих ситкомів (див. Таб. 1).

Водночас, попри приблизно тотожну загальну кількість субстандартних лексем у британській, російській та українській версіях комедії (54, 46 та 56 лексем відповідно), за окремими ЛСГ показники значною мірою різняться, що свідчить про національну специфіку мови ситкомів. Як видно з таблиці, найбільшим угрупованням у текстах “Little Britain” є “Назви особи за фізичним, фізіологічним, психічним станом, властивістю, дією, за статтю, а також за статтю і віком” (12 лексем), що зумовлено значною кількістю лексем на позначення осіб з нетрадиційною сексуальною орієнтацією. На наш погляд, причина – у відсутності сталих традицій обговорювання сексуальних стосунків на теренах колишнього Радянського Союзу. В українській версії найбільш лексикалізованим виявився фрагмент дійсності, пов’язаний з активною діяльністю (21 лексема), що, вірогідно, зумовлено гостросоціальним характером ситкому: розкриттям політичних тем, пародіюванням сучасного медійного продукту тощо. У російській версії ситкому через наявність жорсткої цензури політичні теми обговорюються опосередковано, а переважна кількість лексем зазначеного угруповання (17 субстандартних лексичних одиниць) вжито на позначення певних антисоціальних дій людини.

Дослідження текстів ситкомів як фрагмента гумористичного дискурсу є надзвичайно продуктивним, адже дозволяє виявити базові концепти, з’ясувати універсальні та специфічні риси в характері структурування його концептуального простору. Аналізовані тексти мають неабиякий потенціал з огляду на можливість виокремлення засобів реалізації комунікативного наміру дискурсу в різних лінгвокультурах, опису комунікативних стратегій та тактик спілкування комунікантів, спільного та відмінного в механізмах реалізації комунікативних стратегій, за допомогою яких здійснюється вплив на адресата.

Таблиця 1

Лексико-семантичні групи лексичного субстандарту в текстах ситкомів “Little Britain”, “Файна Юкрайна” та “Наша Раша”

лексико-семантична група	англійські субстандартні лексичні одиниці (СЛО)	російські субстандартні лексичні одиниці	українські субстандартні лексичні одиниці	
ЛСП	Назви тіла, організму, їх частин, продуктів життєдіяльності	8 СЛО - “Molly came in, she shook her broolly and said her pussy had got all wet in the rain.”	2 СЛО - “Короче, там один фраер – зелений, здоровий, вот с такими банками! ”	2 СЛО “Сказав: “Підеш к ментам – відріжу яйця. ”
	Назви особи за фізичним, фізіологічним, психічним станом	12 СЛО “The Prime Minister is, like, this guy who's, like, in charge of, like, the whole country.”	7 СЛО “Да кому ты нужна тебя трогать? Ты еще малолетка. ”	7 СЛО - “Від тебе тільки у минулому році дві баби залетіло.”
	Назви особи за інтелектуальною, інтелектуально-емоційно-фізичною властивістю	7 СЛО “Mmm. This Chinese food is delicious. I look a pillock. ”	4 СЛО “Ой ты, лошара , они ж уже почти в руках у нас были, лошпед , блин!”	3 СЛО “Я таких лохів п'ять лет по плацкартах катала.”
	Назви особи за соціальним станом	1 СЛО “He is top banana. ”	1 СЛО “Аттракцион для олигархов: почувствуй себя бомжом на один день.”	5 СЛО “Я знаю тих чотирьох фіналістів – бомжі та алкоголіки.”
	Оцінні назви особи	4 СЛО “Don't listen to Sheryl! She's a scab! ”	4 СЛО “Ты к этой телке подваливаешь, начинаешь грубить, типа: “Ты, шмара... ”	10 СЛО “Це ти для них диктатор, а для мене – овца тупорила. ”
	Назви сукупності осіб, що належать до неспеціальних, непрофесійних сфер	1 СЛО “OK, gang. Now, for today's General Studies, I've invited someone.”		1 СЛО “Бо я знаю вашу тусовку програмістів.”
	Назви продуктів діяльності людини	8 СЛО “Seeing as it's a special occasion, it'd be lovely to have a bottle of bubbly ”	2 СЛО “Он может вести передачу и тонированную “иестерку” одновременно.”	7 СЛО “Заходимо і вибираємо тобі саму круту золоту печатку. ”
	Назви живого			

Назви абстрактних понять: явищ, ситуацій, подій

назви дій

Назви емоційного стану людини;	4 СЛЮ “ <i>Sorry to keep you. Me hip's playing up again.</i> ”	4 СЛЮ “ <i>Дивись, щоб нам потом по губам не надавали. Отака чуйка у мене.</i> ”
Назви властивостей особистості, її поведінки, вчинків	1 СЛЮ “ <i>Think of all the cock and bum fun you could have had!</i> ”	
Назви фізіологічного стану людини	1 СЛЮ “ <i>Novelist, blah, blah, blah.</i> ”	
Назви актів мовлення, спілкування	1 СЛЮ “ <i>People in Britain do all manner of things for kicks. Some lick stamps. Others sit on chairs.</i> ”	2 СЛЮ “ <i>Славик, чого-то по ходу левак тут. Все знають про этот кипеш.</i> ”
Назви ситуацій, обставин	5 СЛЮ “ <i>Она такая раскайфуется!Ном ер комнаты шепнешь.</i> ”	7 СЛЮ “ <i>У мене на роботі зараз така сантабарбара почалась!</i> ”
Фізичне та фізіологічне функціонуван- ня людини	17 СЛЮ “ <i>Жорик, они восемь штук подняли</i> ”	7 СЛЮ “ <i>Слухай, мала, шо ти мене париши? Чого вилупилась?</i> ”
Думка, почуття, воля, поведінка, контакти, людини	6 СЛЮ “ <i>That all seems fine. Just punch up the stuff about education reform.</i> ”	21 СЛЮ “ <i>Він хоть землю дєрібанить чи не?</i> ”

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дмитриев А.В., Сычев А.А. Смех: социофилософский анализ / А.В. Дмитриев, А.А. Сычев – М.: Альфа-М, 2005. – 592 с.
2. Карасик А.В. Лингвокультурные характеристики английского юмора : Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 Волгоград, 2001. – 193 с.
3. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь / Л.Л. Нелюбин. – 4-е изд., испр. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 320 с.
4. Соколова Н.С. Лингвокогнитивный анализ текстов типа "joke" : на материале англоязычного юмора : диссертация кандидата филологических наук : 10.02.04 / Соколова Н. С. – Санкт-Петербург, 2008. – 175 с.
5. Attardo S. Linguistic Theories of Humor [Text] / S. Attardo. – Berlin, New-York: Mouton deGruyter, 1994. – 426 p.
6. Newcomb H. Encyclopedia of Television / H. Newcomb. – UK and New York: Routledge, 2004. – 2800 p.
7. Raskin V. Semantic Mechanisms of Humor [Text] / V. Raskin. – Dordrecht, Boston; Lancaster: D. Reidel Publishing Company, 1985. – 284 p.
8. Zatlin P. Theatrical Translation and Film Adaptation: a practitioner's view Multilingual Matters LTD Clevedon • Buffalo • Toronto 2005. – 222 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Катерина Бондаренко – кандидат філологічних наук, викладач кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: порівняльна лексикологія української та англійської мов, лінгвокультурологія.